

12 Eylül Öncesi Türkiye’de Sosyalist Kültür İnşa Çabaları: Türkiye Yazıları Dergisi

Salih Zeki Haklı

Dr. | Siyaset Bilimci

Türkiye Yazıları, 1970’li yıllarda akademi ve sanat çevresinde hâkimiyetini kuvvetlendiren sosyalist düşüncenin önemli dergileri arasında yer almıştır. 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde Türkiye solunun hizipleşmelerle boğuştuğu bir dönemde Türkiye Yazıları dergisi güncel siyasî mücadele ve tartışmalardan kendisini uzakta tutmaya gayret ederek, ilgisini kültür meselesi ve sosyalist devrim sonrası kültürün ne şekilde oluşacağı konuları üzerine yoğunlaştırmıştır. Türkiye solu 1960’lı yıllardan itibaren sosyalist teoriyi yeniden inşa etmeye çalışırken yararlandığı unsurların başında sanat ve edebi-

yat düşünceleri de yer almıştır.¹ Türkiye Yazıları dergisi de benzer bir usulü benimseyerek, gerçekleşecek devrim sonrası sosyalizmin toplumsal ve santsal sahada nasıl tatbik edileceği hususunda bir gelecek tasviriyle meşgul olmayı tercih etmiştir. Nitekim bu amaçlar doğrultusunda dergide katı ideolojik siyasî ve iktisadî görüşlerin yayımlanmasından ziyade gerek tanınmış gerekse genç edebiyatçılara ait şiir, hikâye ve deneme türündeki eserlerinin, sosyalist edebiyatçılarla yapılan söyleşilerin ve fikrî tartışma yazılarının yer almasına ağırlık verilmiştir.

Türkiye Yazıları dergisi 1977-1983 yılları arasında Ankara'da aylık olarak toplam 72 sayı çıkartılmıştır. Sahipliğini ve yazı işleri müdürlüğünü Ahmet Say'ın üstlendiği derginin diğer kurucuları arasında şair Cemal Süreya, Ragıp Gelencik takma adıyla tanınan dilbilimci Öner Ünalın, hikâyeci Demir Özlü, dilbilimci Ali Püsküllüoğlu ve eleştirmen Vecihi Timuroğlu yer almıştır. Derginin yönetmeni olarak göreve başlayan Cemal Süreya derginin üçüncü sayısından sonra ayrılmıştır. Dergide çoğunlukla kültürel sorunlara ilişkin tespit ve önerilere ilişkin yazıların yayınlanmasının yanı sıra hikâye, deneme ve şiir türünde eserlere de yer verilmiştir. Yayımlanan bu eserlerin arasında okurlardan gelen şiir, hikâye ve deneme türündeki eserlere derginin sayfaları açılmış ve böylelikle okuyucuların da dergiye katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca derginin 12 Eylül 1980 darbesine kadar yayımlanan sayılarında Cahit Külebi, Adalet Ağaoğlu, Yaşar Kemal, Mahmut Makal, Muzaffer İzgü ve Samim Kocagöz'ün de aralarında yer aldığı Türkiye'nin önemli fikir adamları ve şairlerinin kendi hayat hikâyelerini ve tecrübelerini anlattıkları "Kendileri" başlıklı bir bölüm de dizi şeklinde devam etmiştir.²

Türkiye'nin kanlı sokak çatışmaları yaşadığı ve Türkiye solunun derin bir ayrışma içinde olduğu bir dönemde Türkiye Yazıları dergisi bu tür illegal olaylara ve hizipleşmelere itibar etmemiştir. 12 Mart 1971 muhtırasından sonra daha da radikalleşen, hizipleşen ve sokak çatışmalarına meyleden Türkiye solundan farklı bir usulü benimseyerek, mücadelesini fikrî ve edebî sahada verme hususunda özen göstermiştir. Bununla birlikte Türkiye'de ya-

1 Murat Belge, "Türkiye'de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Sol*, c. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 20.

2 Ahmet Say bu dizinin askerî darbe sonrası dönemde devam ettirilmemesinin ve bununla birlikte derginin de yayın hayatına son vermesinin nedenini 2007 senesinde verdiği mülakatta şu şekilde açıklamıştır: "12 Eylül 1980 askeri darbesini izleyen karanlık dönemde bu tür yazıların gönül rahatlığıyla yazılması olanaklı değildi. Gönül rahatlığını bırakalım, bu yazılar, birtakım resmi mercilerin gökte ararken yerde bulabileceği malzemeleri oluşturabilirdi. Dergide "Kendileri" bölümüne son verdik ve bir daha anladık ki en çirkin sansür, "otosansür"dür. Türkiye Yazıları'nın yayını 1982'de zaten bu nedenle durdurduk. Söyleyeceği sözün bir de otosansürle sınırlandırıldığı bir dergi yayını sürdürmenin anlamı kalmamıştı...". Şiar Can Şener, "Ahmet Say'la 'Kendileri' Üzerine", Cumhuriyet Kitap, 918, 20.09.2007, s. 6. Dergide yer alan bu bölüm Selim Esen'in derlemesiyle kitap haline de getirilmiştir. Selim Esen (Der.), *Kendileri*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007.

şanan siyasî iktidar bunalımlarına ve aktif politikaya ilişkin konularla da arasına belirli bir mesafe koymuştur.

Derginin yayın hayatı boyunca muhafaza edebilmeyi başardığı bir diğer husus farklı sol gruplar karşısında tarafsız bir konumda kalabilmesi ve yayın politikasını kültür ve sanat meseleleri üzerine sürdürebilmesi olmuştur. Kitleleri harekete geçirmek için sloganların sıkça kullanıldığı yayıncılık sahasında Türkiye Yazıları slogana hiçbir şekilde itibar etmemiştir. Kendi entelektüel seviyesini muhafaza etme konusunda ciddi hassasiyet gösteren dergi, sınırlı bir kesimin sesi olmak yerine sosyalizmin sadece ideolojik bir kurgu olmasından ziyade içinde edebiyatın ve sanatın da yer aldığı kapsamlı bir teori olarak gören herkese -Ahmet Say'a göre Türkiye'nin bütün ilerici kesimlerine- hitap etmeyi tercih etmiştir.³

Bu amaç doğrultusunda, derginin on altıncı sayısında yayın politikasının esas aldığı temel ilkeler şu şekilde izah edilmiştir: Tümüyle ödünsüz devrimci bir ses oluşturmak, anti-faşist etkin bir tavır sergilemek, ilkeli cepheci yaklaşım benimsemek, kitle kültürü ve sanatının ana çizgilerinin oluşumuna dinamik katkı sağlamak.⁴ Dergi vermek istediği bu mesajları doğrudan aktarmak yerine, sanatsal ve estetik kurallar içerisinde sosyalist-devrimci bir yöntemi takip etmek suretiyle dile getirmeyi ve de kültürel konularda incelemeler yaparak Türkiye'nin kültürel sorunlarına sosyalist bir perspektiften çözüm önerilerini sunmayı tercih etmiştir.⁵

Dilde Tasfiyeciliğe Karşı Yeni Tasfiyeci Bir Dil Politikası

Derginin her sayısında dergi kurucuları Ragıp Gelencik, Ahmet Say ve Vecihi Timuroğlu başta olmak üzere dergi yazarlarının kendi aralarında gerçekleştirdikleri ve "Küçük Oturum" adını verdikleri konuşmalarda ülkenin kültürel gündemine ilişkin konulara değinilmiştir. Bu yazılarda dergi yazarları hem kültür meselesiyle ilgili genel görüşlerini dile getirmişler hem de derginin fikrî duruşunu okuyuculara iletmeye çalışmışlardır. Düzenli olarak yapılan bu küçük oturumlar ve dergide yer alan diğer yazılar göz önüne alındığında, derginin öncelikli olarak mevcut kültürel sorunları tespit etmeyi ve bu so-

3 Selim Esen, "Ahmet Say'la 'Türkiye Yazıları' Üzerine", *Afrodizyas Sanat*, Temmuz-Ağustos 2012, 34, s.8-10.

4 A. Say, İ.M. Başat, A. Telli, G. Emre, S. Ölçün, V. Çolak, A. Cengizkan, "Küçük Oturum: Kadrolaşma ve Yayın Politikası Üzerine", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, sayı 16, s. 3.

5 Benzer ifadeler Zülfü Livaneli ile yapılan söyleşide de yer almaktadır: "Sanat alanında iki tavır var. Birinci tavır, devrimci bir mesajı, bir bildiriyle iletmeyi amaçlar. İkinci tavır daha başka. O, sanatın kendi estetik kuralları içinde, devrimci bir tutumu benimseyip o sanat dalını irdelemek, geliştirmek ister. Ben bu ikinci tavra yakınım. Katı, kapalı, kalıplaşmış bir mesajcılığı benimsemedim. Slogancı bir sanata yakınlık duymuyorum". Erdal Öz, "Ömer Zülfü Livaneli Arkadaşımız Erdal Öz'ün Sorularını Yanıtıyor", *Türkiye Yazıları*, Şubat 1978, sayı 11, s. 12.

runları sosyalist anlayışla çözümlenerek ulusal kültürün Türkiye’de gerçek manada oluşturulmasını amaçladıkları görülmektedir.

Türkiye Yazıları Dergisi siyasî olarak sol çizgide yer almasından dolayı, ulusal kültür ile sosyalist-ilerici kültür kavramlarını aynı anlamda kullanmış ve bu kabul nedeniyle kültür sorunlarına getirdiği çözüm önerilerinde ve de devrim sonrası meydana gelecek yeni kültürün nasıl tesis edileceği hususunu sol terminolojiyi esas almıştır. Bu doğrultuda dergide yer alan yazılarda ulusal kültürün -veya başka bir deyişle sosyalist-ilerici kültürün- oluşturulmasında Türkçenin korunması ve geliştirilmesi, televizyonun dolayısıyla TRT’nin hedeflenen bu kültürün oluşturulmasında büyük öneme sahip olması ve yasaların özgürlükleri esas alan niteliği haiz olmaları gibi konular tartışılmıştır.

Dil meselesine oldukça fazla önem verilen dergide, Türkiye’de belirli bir dönem hâkim olmakla birlikte etkisini hissettirmeye devam eden dildeki tasfiyecilik hareketine karşı çıkmıştır. Yayımlanan yazılarda Nurullah Ataç’ın sistematize ettiği tasfiyecilik hareketine devam edilmesi halinde Türkçenin ileride daha büyük sorunlarla karşılaşacağı belirtilmiştir. Tasfiyeciliğin tenkit edilmesinin yanı sıra Türkçe’yi koruyup geliştirecek ve tasfiyeciliğe alternatif olacak yeni bir dil politikası da geliştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye Yazıları dergisi, bu eleştirilerinden hareket ederek halk dilinin yeni dil politikalarının merkezine yerleştirmişlerdir. Dergi yazarları tarafından teklif edilen bu yeni halk dili anlayışı tasfiyecilik kadar Osmanlıca’yı da dil sahasının dışında bırakmaktadır. Zira tasfiyecilik dilin kurulu düzenini nasıl ters yüz etmişse, Osmanlıca da ulusal nitelikten tamamen yoksun bir şekilde meydana gelmiştir. Bu sebeple Türkiye Yazıları dergisi, tabiri caizse bin senelik tecrübeyi atlayarak, Anadolu’ya naklolun ve burada gelişen dili esas almıştır. Bilhassa Ragıp Gelencik Ataç’ın öngördüğü dil ile kendisinin savunduğu “ulusal dili geliştirme savaşı” arasına önemli bir mesafe koyarak, Türkçe’nin özümlediği yabancı kökenli kelimelere düşmanca yaklaşmanın ve hepsine birer karşılık bulmaya çalışmanın ulusal dilin gelişmesini engelleyici şovenist bir tutum olduğunu ifade etmiştir. Gelencik, Selçuklu ve Osmanlı döneminde Arapça ve Farsça’dan müteşekkil saray dilinin karşısında yer almış olmakla birlikte uzun bir zaman sürecinde doğal bir şekilde meydana gelen halk dilinin günümüzde artık ulusal dilin en yaygın, canlı ve işlek kısmını oluşturduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte halk diline yerleşmiş Türkçe kelimeleri de bir yana bırakarak Osmanlıca ve Batılı kelimeleri dilin içine

yerleştirmeye çalışmanın da olumsuz bir kozmopolit tutum ve uygulamanın neticesi olduğunu dile getirmiştir.⁶

Türkiye Yazıları Dergisi getirdiği bu eleştirilerden hareketle Türkçe'nin geliştirilebilmesi için ilk olarak dilin koruma altına alınması gerektiğini savunmuştur. Bu bakımdan Türkçeye dışarıdan yapılan sunî müdahaleler kabul edilemeyeceği gibi, halk dilinin artık ihtiyaç duymadığı ve karşılıklarına sahip olduğu kelimelerin yerine Osmanlıca ve Batı kökenli sözcüklere halk diline yerleştirilmesine de ihtiyaç duyulmamaktadır. Zira, dışarıdan bir müdahaleyle dile kelime ekleme çabaları tasfiyecilikle aynı tahribatı meydana getireceği ileri sürülmüştür. Derginin savunduğu dil politikası dikkate alındığında, sosyalist ütopyacılığın aksine, gerçekçi bir dil anlayışını benimsemeye çalıştığı görülmektedir. Öyle ki tüm insanlığın günün birinde tek bir dili kullanacağı ideale dayanılarak ulusal dili yabancı kökenli sözcüklere açmayı öneren görüşte bu manada reddedilerek, bu ve benzeri görüşlerin emperyalizme karşı girilen mücadeleyi ve bu mücadele içerisinde ulusal dilin oluşturulmasının önemini anlayamadıkları dile getirilmiştir.⁷

Dilin değişmesi ve gelişmesiyle ilgili görüşleri alınan Yaşar Kemal de dil ile halk arasında birbirini var eden bir ilişki olduğunu ifade ederek, Osmanlıca'nın yok olmasını da bu ilişki üzerinden değerlendirmiştir. Osmanlıca kelime, deyim ve atasözleri bakımında oldukça gelişmiş bir dil olmasına ve de Fuzulî, Nefî, Nafî ve Şeyh Galip gibi büyük edipler yetiştirmesine rağmen bir Osmanlı ulusu olmadığı için devletin çökmesiyle birlikte dilin de çöktüğünü ifade etmiştir. Yerine konulmak istenen dil ise deyimsiz, atasözsüz ve de yanlış sentakslı bir yapıda zuhur ettiği için bu yeni dille büyük bir edebiyat üretmek mümkün olamamıştır.⁸ Yaşar Kemal'in vurguladığı dil ile ulus arasındaki mecburî ilişkinin dergi yazarlarınca da önemsendiği görülmektedir. Nitekim dergi yazarları bu ilişki üzerinden halk dilinin taşıdığı anlamı izah etmişlerdir. Öyle ki halk kelimesi ile sınıfsallık önemli ölçüde geriye itildiği için dilde sınıfsallıktan değil ancak toplumsallıktan ve ulusallıktan söz edilebilmektedir. Bu özelliği itibarıyla halk dili de dilin korunması ve geliştirilmesi için vazgeçilemez başlıca kaynak olmaktadır. Bu nedenle halkın kendi konuşma dilinde yer alan kelimelere ve türetme eklerine, bunlar yabancı kökenli olsalar dâhi, dışarıdan bir müdahalede bulunmanın Türkçe'ye büyük zararlar vereceği belirtilmiştir.⁹

6 Ragıp Gelencik, "Neden Yana, Neye Karşı?", *Türkiye Yazıları*, Mayıs 1977, 2, s.16.

7 Ragıp Gelencik, "Halk Dili Üzerine", s. 6.

8 Erdal Öz, "Yaşar Kemal Arkadaşımız Erdal Öz'e Anadolu Türkçesi Üzerine Görüşlerini Özetliyor", *Türkiye Yazıları*, Aralık 1977, 9, s. 16.

9 Ragıp Gelencik, "Halk Dili Üzerine", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1977, 1, s. 6. Ragıp Gelencik, "Dile Buyruk Vermek ve

Tasfiyecilik ve yabancı kelimelerin dile yerleştirilmesi hususlarında ileri sürülen bu görüşler nedeniyle Türk Dili Kurumu'nun yayın organı olan Türk Dili dergisinin yazarları ile fikirsel tartışmalara girilmiş ve iki dergide Türk Dili'nin görüşlerine karşı cevabî yazılar yayınlanmıştır. Bu tartışmalarda Türkçe'nin en ihtilafli meselelerinden birisini teşkil eden yabancı kavramların nasıl karşılanacağı hususu da ele alınmıştır. Dergi yazarları tasfiyeciliğe karşı yürüttükleri mücadeleye benzer bir davranışı esas alarak kökleri özel ad olan yabancı sözlere ve teknoloji alanında kullanılan kavramlara Türkçe karşılık bulmanın da doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Bu kelimelere manası belirsiz Türkçe karşılıklar bulmak yerine yabancı kavramlarla birlikte onların yabancı dillerdeki kelimelerinin alınmasının zorunlu olduğu kabul edilmiştir.¹⁰

Kültürü Geleneksel ve Dinî Unsurlardan Arındırmak: Yeni Sosyalist Kültür

Türkiye Yazıları'nın üzerinde önemle durduğu bir diğer konu kültür meselesi olmuştur. Dergi hedeflediği sosyalist-ilerici kültürün mahiyetini izah etmeden önce, Türkiye'deki mevcut kültürel sorunlara değinmiştir. Dergi yazarları sosyalist bakış açısını esas alarak kültür meselesinin de mevcut iktisadî düzen üzerinden tahlil edilmesi gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu nedenle klasik sosyalist analiz yönteminden hareketle Türkiye'deki hâkim kültürün ne olduğunun layıkıyla anlaşılabilmesi için öncelikle hâkim ekonomik düzenin zihniyetinin ve durumunun anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir.

Dergi yazarlarına göre Türkiye'nin ekonomik düzeni dışa bağımlı olan ve geri üretim ilişkilerine dayanan bir görünüme sahiptir. Tanzimat'tan itibaren Batılılaşmak adı altında yarım yamalak bir burjuva-batı kültürünün ithal edilmekte olduğu ve ekonominin de dışa bağımlı olmasıyla birlikte bu olumsuz durumun etkisini daha da artırdığı dile getirilmiştir. Nitekim Anıl Çeçen, Osmanlı'dan tevarüs eden değerlerin gözden çıkartılmasının ve bu değerlerin korunmasının en gerici ve tutucu kesimler olarak adlandırdığı sağcı ve muhafazakâr kesime terk edilmesinin kültür devriminin özünü teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Eski kültüre ancak bilimsel bakış açısı esas alınarak sahip çıkılması halinde ulusal bir senteze ulaşılması mümkün olabilecektir. Bununla birlikte Türk kültürünün hem doğulu hem de batılı niteliklerini sürdürüyor

---

Ötesi", *Türkiye Yazıları*, Ağustos 1977, 5, s. 13.

10 Ragıp Gelencik, "Neden Yana, Neye Karşı?", s.14.

olması kültürün bütüncül bir yapıya kavuşmasına ve kültür sorununun etkili bir şekilde çözülmesine mani olmaktadır.¹¹

Burada dikkati çeken husus Tanzimatla başlayan ve Cumhuriyet döneminde hızlanarak daha da keskinleşen kültürel değişimin ve de bu değişimin nasıl bir düzen tesis ettiği meselelerinin cumhuriyet devrimleriyle hesaplaşmadan ele alınmış olmasıdır. Ayrıca dergi yazarlarının ithal edildiği sıklıkla ifade edilen burjuva-batı kültürünün ne olduğuna ve bu kültürün etkilerinin siyasî ve sosyal hayatta nasıl hissedildiğine ilişkin görüşlere de açık bir şekilde rastlanamamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, sadece, sosyalist kültürün inşa sürecinin tamamlanmasından sonra Batı kültürüyle olan münasebetin nasıl teşekkül edeceğine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bu minvalde sosyalist-ilerici yeni kültürün oluşturulması esnasında Batının tamamen reddedilmesinin doğru olmadığı kabul edilen hususların başında yer almaktadır. Birtakım sanat ve kültür eserlerinin ve sanatçılarının burjuva döneminin şahsiyetleri ve ürünleri olmasına karşın bu kişi ve eserlerin artık birer evrensel değer niteliği kazanmış olmalarından dolayı inşa edilecek yeni kültürde de yer almalarının gerekli olduğu kabul edilmektedir.¹²

Dergi yazarları yeni kültüre uygun bir şekilde yerleştirilecek yabancı öğelerin seçiminde önemli bir farka vurgu yaparak, Batı'nın sadece demokratik, özgürlükçü ve kapitalist sistemlerden ibaret olmadığını ve Batı'daki sosyalist sistemlerin de bu süreçte dikkate alınmasının zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir.¹³ Türk modernleşmesinin bir nevi kadim sorusu haline gelen ve Batıcı-sından muhafazakârına kadar hemen her kesimin cevabını bulmaya çalıştığı "Batının hangi unsurlarının yerli kültüre adapte edileceği?" sorusuna Türkiye Yazıları dergisinin de sosyalist bir perspektifi esas alarak yanıt vermeye çalıştığı görülmektedir. Bu seçimin siyasî devrim sonrası tam manasıyla sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebileceği derginin benimsediği genel ütopyik bir ilke olarak görülmektedir. Siyasî devrim sonrası kültür hayatında Batı menşeli unsurların etkisinin ne olacağı hususundaki tartışmalarda yazar Demir Özlü, devrimden sonra -örneğin Virginia Woolf gibi- burjuva yazarların kitaplarının yok edilmesine gerek olmadığını zira devrimden sonra bu düşüncedeki yazarların halk tarafından zaten artık rağbet görmeyecekleri şeklindeki klasik Marksist görüşü ileri sürerek tepeden inmecî bir kültür hareketine ihtiyaç duyulmadığını dile getirmiştir.¹⁴

11 Anıl Çeçen, "Kültür Politikası ve Kültür Örgütlenmesi", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 30.

12 V. Timuroğlu, A. Say, Y. Doğaner, R. Gelencik, "Küçük Oturum: Demokrasi ve Kültür", *Türkiye Yazıları*, Haziran 1977, 3, s. 4.

13 Sargut Şölçün, "Batı Kültürü ve Yaratıcılığımız", *Türkiye Yazıları*, Ağustos 1979, 29, s. 4.

14 Demir Özlü, "Parti Edebiyatı ve Türkiye", *Türkiye Yazıları*, Ocak 1978, 10, s. 5.

Kültürel bozulmanın bir diğer müsebbibi olarak değerlendirilen geri üretim ilişkileri meselesi ise feodal kültür olarak tanımlanan sosyal düzenin dayandığı dinî inanç ve yaşayış şekilleri üzerinden tenkit edilmektedir. Bu nedenle kültürel sorunların giderilmesi için öncelikle kültürümüzde yer alan yabancı unsurlar gibi birtakım yerli unsurların da ayıklanması gerektiği ve böylelikle öze doğru bir dönüşün yaşanması neticesinde yeni bir kültürün inşasının mümkün olabileceği ifade edilmiştir.¹⁵ Sosyalist-ilerici kültür oluşturulurken öze dönüşün önem taşıdığı belirtilmesine karşın, yeni kültürün geçmiş kültürle olan bağının nasıl tesis edileceği meselesinde Türkiye Yazıları dergisinin radikal bir anlayışı benimsediği ve özellikle dinî unsurlara karşı menfi bir kanaate sahip olduğu görülmektedir. Dildeki tasfiyecilik hareketine karşı muhalif bir tutum benimsenmekle birlikte, eski dönemle en önemli bağı ortadan kaldıran ve İslamî rengi en yoğun kültürel unsur olan Osmanlıca'yı ilga eden harf devrimi dergi yazarlarınca olumlu bir gelişme olarak kabul edilmiş ve mevcut eğitim sisteminde eski düzeni koruyan diğer araçların da tamamıyla ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte güçlü bir eğitim sisteminin kurulabilmesi için eğitimdeki emperyalist etkilerin giderilmesi, küçük-burjuva demokrat eğilimlerden sakınılması ve ilerici bir eğitim düzeninin kurulması amaçlarının benimsenmesi savunulmuştur.¹⁶

Türkiye Yazıları dergisinin dinin sahip olduğu anlam ve değere ilişkin görüşleri Türkiye solunun İslamiyeti ve halkın dinî yaşayış şeklini feodalite, gericilik ve sağcılık olarak tanımlayan yaklaşımıyla aynı yerde durmaktadır. Türkiye'deki sosyalist düşünce ve hareketin İslamiyete ilişkin bu değerlendirmesi 1960'lı yıllardan itibaren dini olanı materyalizm, pozitivizm ve laisizm üzerinden tanzim etmesinin doğal neticesi olarak görülmektedir.¹⁷ Burada dikkat çeken husus Türkiye Yazıları dergisinin Türkiye solunun genel durumundan farklı bir yapıda var olmaya çalışmasına rağmen dinî meselelerle ilgili görüşlerinde klasik sol yaklaşımı büyük ölçüde benimsemiş olmasıdır. Dergide İslamiyet yerine "Muhammedin görüşleri" ve Hz. Muhammed yerine sadece "Muhammed" ifadelerinin kullanılması, Yunus Emre'nin halka Mevlana'nın ise devlete dayanmasından dolayı Yunus Emre'nin halk nezdinde daha fazla kıymete sahip olduğunun iddia edilmesi, birtakım hikâyeler

15 V. Timuroğlu, A. Say, Y. Doğaner, R. Gelencik, *a.g.m.*, s. 3-4.

16 Vecihi Timuroğlu, "Eğitim-Öğretimin Demokratikleşmesinin Koşulları", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 61. M. Emin Değer, "Kültür Emperyalizmi", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 15.

17 Kerem Ünüvar, "Türkiye'de Sol Düşünce ve Din", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, c. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 877. Osmanlı'nın son döneminde Türk sosyalizmi meşruiyetini ahlâk, sosyal düzen, diğerkâmlık ve dayanışma gibi değerleri ön plana çıkartarak İslamiyet üzerinden sağlamaya çalışmış olsa da Cumhuriyetin ilanından sonra siyasetteki (toplumdaki değil!) meşruiyet kaynağının değişmesiyle birlikte dinle olan mesafesini açmaya başlamıştır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Kerim Sadi gibi düşünürler bu hâkim anlayıştan farklı bir usul takip etmiş olsalar da seslerini Türkiye soluna yeterli ölçüde duyurabilmeye muvaffak olamamışlardır.

üzerinden Mesnevi'nin halk nezdindeki itibarının ve de okul müfredatına konulmasının eleştirilmesi gibi hususlar derginin İslamiyete ve halkın inanış şekliyle arasına koymuş olduğu mesafe hakkında bilgiler sunmaktadır.¹⁸

Derginin kurucu kadrosunun kendi aralarında yaptıkları küçük oturumlar da geçmişin tümüyle yok sayılmasının yanlışlığına değinilmiş olsa da, ulusal kültürün oluşturulması için feodal kültür olarak adlandırılan geleneksel (dinî) yaşam tarzının bilimsel bir eleştiri süzgecinden geçirilmesinin ve gerici olarak adlandırılan unsurların ayıklamasının gerektiği üzerinde önemle durulan hususların başında yer almaktadır.¹⁹ Nitekim halkın benimsediği tevekkül anlayışı, tarikatların varlığı, erkeklerin çember sakal bırakmaları, kadınların başörtüsü -dergide sıkıbaş olarak adlandırılmıştır- takıp çarşaf giymeleri, gazetelerin Ramazan ilaveleri vermeleri -hatta insanların ibrik kullanmaları dahi!- Türkiye'deki feodal kültürün birer unsuru ve neticesi olarak görülmüş ve de meydana getirilmesi hedeflenen yeni kültürde bu ve benzeri unsurların yer almaması gerektiği ileri sürülmüştür.²⁰

Bu değer ve olguların varlığını sürdürmesi nedeniyle eski kültürün kendisini üretmeye devam ettiği belirtilmiştir. Aynı şekilde din ile kültür arasındaki ilişki dil devrimi üzerinden de değerlendirilmiş ve Osmanlıcanın terk edilmesiyle birlikte genç kuşakların feodal ideolojinin dinî etkisinden kurtarıldığı zikredilen meseleler arasında yer almıştır.²¹ Bu sebepten ötürü oluşturulacak sosyalist-ilerici kültürde eğitimin büyük bir önemi haiz olduğu kabul edilmiştir. Türkiye'deki mevcut eğitim sistemi eleştirilirken, eğitimin dinî özelliklerinden tamamen arındırılarak sınıf farklılıklarını esas alacak şekilde verilmesinin gerektiğini belirten yazılar yayınlanmış ve mevcut eğitim sisteminin köylünün ve emekçinin sınıf bilincini köreltmekte olduğu iddia edilmiştir. Bu itibarla, eğitimde yaşanan sıkıntıların giderilmesi amacıyla eğitimin milliyetçi, gelenekçi, dinci ve kapitalist-batılı değerler yerine sınıf farklılıklarını esas alan bir şekilde verilmesi teklif edilmiştir.²²

18 Durmuş Mert, "Ahlaksız Mevlana", *Türkiye Yazıları*, Şubat 1978, 11, s. 38. Nurer Uğurlu, "Geleneksel Kültür Çizgimizin Yozlaşması", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 48. Uğurlu bu yazısında ayrıca Türkiye solu ve İslamiyet arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önem taşıyan şu ifadeleri kullanmaktadır: "Geleneksel Türk Kültürü'nün ilk yozlaşması göçebe Türk boylarının Karahanlılar devletinin siyasal bütünlüğü içine girip, 'İslamiyet'i kabul etmeleriyle başlar." (vurgu bizim)

19 İcen Börtüçene, "Uygulanagelen Kültür Politikasının Eleştirisi ve İleriye Yönelik Bir Kültür Politikasının Temel Ögelerine Yaklaşım", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 8. M. Emin Değer, *a.g.m.*, s. 11. Muzaffer Erdost, "Ulusal Demokratik Kültür Politikası ve Eğitim", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 21.

20 V. Timuroğlu, A. Say, Y. Doğaner, R. Gelencik, *a.g.m.*, s. 3.

21 İcen Börtüçene, *a.g.m.*, s. 8.

22 V. Timuroğlu, A. Say, Y. Doğaner, R. Gelencik, *a.g.m.*, s. 4.

Dergi, sosyalist-ilerici kültürün meydana getirilmesi hususunda devletin büyük hizmetler yerine getirebileceğini kabul etmiştir. İdaresinde yer alan radyo, televizyon ve çıkardığı yasalar aracılığıyla ulusal kültürün oluşturulmasında devletin sağlayacağı katkıya büyük önem atfedilmiştir. TRT'nin mevcut yönetimi ve kanalın yayın politikası sosyalist-ilerici kültürün meydana gelmesinde büyük bir engel olarak görüldüğü gibi, bu kültürün oluşturulmasında da benzer şekilde büyük fırsat sağladığı kabul edilmiştir. Kapitalist Batı'nın hazırladığı televizyon programlarının Türkiye'de gösterilmesinin sosyalist kültürün oluşmasındaki en büyük engellerden birisini teşkil ettiğinin düşünüldüğü dergide, bu tehlike “*yozlaşmanın halk nezdinde genişlemesi*” ve “*yabancılaşmada bütünleşme*” olarak nitelenmiştir.

Bilhassa Amerikan dizi ve sinema filmleri vasıtasıyla Amerika'nın siyasî ve ahlakî değerlerinin, ürettiği malların, Amerikan yaşam tarzının Türk halkına çekici gösterilmesinin ulusal kültürde yıkıcı etkilere neden olduğuna dair özel vurgular yapılmıştır.²³ Televizyonda bu tarz yabancı kültürlerle ait programlar yerine, ulusal bilinci harekete geçirecek yerli yapımların, eğitim ve kültür programlarının yer almasının gerektiği ifade edilmiştir.²⁴ Televizyona yönelik bu yöndeki eleştirilerin yanı sıra, televizyon programlarının tamamen dışa kapalı olmasına da karşı çıkmıştır. İthal edilen programlarda dikkat edilmesi gereken hususun yayınlanacak programların kalite ve içerik özellikleri olacağı belirtilmiş ve yabancı kültürlerin iyi örneklerine kapalı olmanın tek boyutlu bir insan modeli meydana getireceği endişesi ifade edilmiştir. Televizyonda sayılan bu olumsuzlukların giderilmesi ve yeni kültürün oluşturulabilmesi için sunulan çözüm önerilerinin başında ise TRT'nin 1971 askeri darbesi sonrası kaybettiği özerk yapısına yeniden kavuşması gelmiştir.

Türkiye Yazıları dergisi, 11-12 Şubat 1978 tarihlerinde Ankara'da ulusal bir kültürün oluşturulması için nelerin yapılması gerektiği meselesini ele alan büyük bir panel düzenlemiştir. Panelin sonunda tüm kuruluş ve kişilerin tartışarak önerdiği ve tüm sanat dalları ile kültür alanındaki değişik konuları kapsayan birtakım somut istekleri içeren bir sonuç bildirgesi yayınlanmıştır. Panelde sunulan bildirimlerin tamamı derginin Nisan 1978 tarihli on üçüncü sayısında yayımlanmış ve sonuç bildirgesi dergi adına Ahmet Say tarafından Kültür Bakanlığı'na, Milli Eğitim Bakanlığı'na ve Adalet Bakanlığı'na iletilmiştir. Bildiride; yabancı kültür ithalinin resmî kültür politikası olmaktan çıkarılması, Türkiye'nin kendi özüne dönük bir kültür politikası benimseyerek

23 Önder Şenyapılı, “Televizyonun Türk Toplumuna Etkisi”, *Türkiye Yazıları*, Kasım 1979, 32, s. 18.

24 Oktay Güneş, “Tv Filmleri Pazarı”, *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1977, 4, s. 35-36. Benzer görüşler için Ertuğrul Özkök, “Toplumsal Denetim ve Türk Televizyonu 'ideolojik Sızıntı Oluklarını Genişletiyor’”, *Türkiye Yazıları*, Kasım 1979, 32, s. 12.

yabancı kültürlerin etkisinden kendisini koruması, sanat ürünlerinin düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında koruma altına alınması, eğitim sisteminde sadece kapitalist Batılı ülkelerin değil sosyalist ülkelerin eğitim sistemlerinin de referans alınması, TRT'nin gerçek bir özerkliğe kavuşturulması, TRT programlarının faşizme ve şovenizme kapalı olması gibi önerilere yer verilmiştir.²⁵

Türkiye Yazıları, benzer özel sayıları dil, kültür, televizyon, reklamlar ve hiciv gibi önem verdiği konularla ilgili olarak çıkartmaya devam etmiştir. Bazı zamanlar sadece Türkiye'deki kültür meseleleri ile ilgili değil, dünyadaki ve Avrupa'daki sosyalist düşüncenin durumu ve geleceğine ilişkin yazılar ve tercümele de yayınlanmıştır. Dergi dünyada ve Türkiye'de en büyük tehlike olarak kabul ettiği faşizm konusunda yerli ve çeviri yazılar yayınlamıştır. Bunun yanı sıra her sayıda sosyalist düşünce çerçevesinde yazılmış kitapların tanıtımına büyük önem verilmiştir.

Sonuç

Türkiye Yazıları dergisi yayın hayatı boyunca demokrasi fikrini önemsemiş ve teklif ettiği politikaların uygulanması konusunda demokratik yöntemlerin dışına çıkılmamasının önemine inanmıştır. Demokratik düşünce olmadan herhangi bir konuda ve alanda başarının yakalanmasının mümkün olmadığı dergi yazarları tarafından açık bir şekilde ifade edilmiştir.²⁶ Kapitalist devletlerdeki demokratik yönetimlerin burjuva demokrasisi olarak eleştirildiği dergide, sosyalist-ilerici bir kültürün oluşturulmasında Marksist demokrasinin sahip olduğu işleve dikkat çekilmiştir. Sınıf içeriğinden yoksun bir demokrasi modelinin benimsemesi özünden soyutlanmış demokrasi anlayışının savunulması demektir. Böyle bir demokrasi ise sadece anlamını yitirmekle kalmayacak aynı zamanda emekçi halkın demokratik haklarının kısıtlanması neticesini de beraberinde getirecektir.²⁷

Dergi gündelik politikayla doğrudan ilgilenmemekle birlikte özgürlüklere müdahale eden ve ayrıca kültür ve düşünce hayatını etkileyen politik konularla ilgili düşünceleri de ele almıştır. 12 Eylül öncesinde çıkartılan ve temel hak ve özgürlükleri sınırlayan Polis Vaziyet ve Salahiyet Kanunu, Emniyet Teşkilatı Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, CMUK ve Dernekler Kanunu hakkında sert eleştirilerde bulunulmuş; ayrıca artan şiddet olaylarına ve ya-

25 Türkiye Yazıları, "Ulusal Demokratik Kültür Politikasının Temel Öğelerine Yaklaşım Seminerinin Sonuç Bildirisi", *Türkiye Yazıları*, Mart 1978,12, s. 5-7.

26 V. Timuroğlu, A. Say, Y. Doğaner, R. Gelencik; *a.g.m.*, s. 3-4.

27 Vecihi Timuroğlu, *a.g.m.*, s. 60.

şanan suikast olaylarına sert tepkiler verilmiştir. Bu dönemde dergi genel anlamda saldırgan bir tutum benimsememiş olsa da anti-komünist fikriyata -kapitalizm, milliyetçilik ve İslâmcılık- karşı sert eleştiriler yöneltilmiştir.

Dergi demokratik düşünceye olan bağlılığından ve dilin ancak toplumu esas alarak gelişebileceği inancından hareketle, Türkçeyi sadece resmî ideoloji sınırları içinde geliştirmeye çalışmakla tenkit ettiği Türk Dil Kurumu'nun demokratik usul ve esaslar çerçevesinde çalışmamasını, Kurumun başkanlığını 30 senedir "TDK'nın İsmet Paşası" olarak tasvir ettiği Ömer Asım Aksoy'un yapıyor olmasını ve TDK'nın 12 Mart müdahalesinden sonra resmi ideolojiye daha da yaklaşarak tamamen kapalı bir kurum haline getirilmek istenmesini sıklıkla eleştirmiştir. TDK Tüzüğünde yapılan değişiklikle "Atatürk'e ve Atatürk ilkelerine bağlı bulunmak" gibi maddelerin eklenmesi ve bu maddelerin ileri sürülerek Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt gibi edebiyatçıların Kurum'dan uzak tutulmaya çalışılmasının demokratik bir kurum olma iddiasındaki TDK'nın söylemleri ile çeliştiği ifade edilmiştir.²⁸

12 Eylül darbesinden sonra dergide yer alan siyasî incelemelere son verilmiş ve daha çok kültür ve sanatla ilgili konularla ilgilenilmeye başlanmıştır. Askeri müdahaleden sonra çıkartılan ilk sayıda, olağanüstü dönemin havasına uygun olarak sadece edebiyat araştırmaları yayımlanmış ve derginin eski sayılarının aksine suya sabuna dokunmayan bir sayı çıkartılmıştır. Türkiye Yazıları, 12 Eylül'ün kültür, sanat ve yayıncılık alanlarında yol açtığı tahribattan büyük ölçüde etkilenmiş ve Mart 1983'te yayınlanan 72. sayısıyla yayın hayatına son vermiştir.

Kaynaklar

- BELGE, Murat, "Türkiye'de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Sol*, c. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 19-48.
- BÖRTÜCENE, İcen, "Uygulanagelen Kültür Politikasının Eleştirisi ve İleriye Yönelik Bir Kültür Politikasının Temel Ögelerine Yaklaşım", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 8-10.
- ÇEÇEN, Anıl, "Kültür Politikası ve Kültür Örgütlenmesi", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 28-32.
- DEĞER, M. Emin, "Kültür Emperyalizmi", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 11-18.
- ERDOST, Muzaffer, "Ulusal Demokratik Kültür Politikası ve Eğitim", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 19-23.
- ESEN, Selim, "Ahmet Say'la 'Türkiye Yazıları' Üzerine", *Afrodizyas Sanat*, Temmuz-Ağustos 2012, 34, s. 8-10.

²⁸ Ragıp Gelencik, "Paşa'sız TDK Kurultayı Dolayısıyla Söyleşi", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, 16, s. 10. Türkiye Yazıları, "TDK Kurultayı ve Dergimizin Görüşü", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, sayı 16, s. 6.

- GELENCİK, Ragıp, "Halk Dili Üzerine", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1977, 1, s. 5-6.
- GELENCİK, Ragıp, "Neden Yana, Neye Karşı?", *Türkiye Yazıları*, Mayıs 1977, 2, s. 14-16.
- GELENCİK, Ragıp, "Dile Buyruk Vermek ve Ötesi", *Türkiye Yazıları*, Ağustos 1977, 5, s. 11-14.
- GELENCİK, Ragıp, "Paşa'sız TDK Kurultayı Dolayısıyla Söyleşi", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, 16, s. 8-12.
- GÜNEŞ, Oktay, "Tv Filmleri Pazarı", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1977, 4, s. 35-36.
- MERT, Durmuş, "Ahlaksız Mevlana", *Türkiye Yazıları*, Şubat 1978, 11, s. 38-40.
- ÖZ, Erdal, "Yaşar Kemal Arkadaşımız Erdal Öz'e Anadolu Türkçesi Üzerine Görüşlerini Özetliyor", *Türkiye Yazıları*, Aralık 1977, 9, s. 16-18.
- ÖZ, Erdal, "Ömer Zülfü Livaneli Arkadaşımız Erdal Öz'ün Sorularını Yanıtıyor", *Türkiye Yazıları*, Şubat 1978, 11, s. 11-15.
- ÖZKÖK, Ertuğrul, "Toplumsal Denetim ve Türk Televizyonu 'İdeolojik Sızıntı Oluklarını Genişletiyor'", *Türkiye Yazıları*, Kasım 1979, 32, s. 9-13.
- ÖZLÜ, Demir, "Parti Edebiyatı ve Türkiye", *Türkiye Yazıları*, Ocak 1978, 10, s. 5-8.
- SAY, A., BAŞAT, İ.M., TELLİ, A., EMRE, G., ÖLÇÜN, S., ÇOLAK, V., CENGİZKAN, A., "Küçük Oturum: Kadrolaşma ve Yayın Politikası Üzerine", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, 16, s. 3-5.
- ŞENYAPILI, Önder, "Televizyonun Türk Toplumuna Etkisi", *Türkiye Yazıları*, Kasım 1979, 32, s. 16-19.
- ŞİAR, Can Şener, "Ahmet Say'la 'Kendileri' Üzerine", *Cumhuriyet Kitap*, 20.09.2007, 918, s. 6.
- ŞÖLÇÜN, Sargut, "Batı Kültürü ve Yaratıcılığımız", *Türkiye Yazıları*, Ağustos 1979, 29, s. 4-7.
- TİMUROĞLU, V., SAY, A., DOĞANER, Y., GELENCİK, R., "Küçük Oturum: Demokrasi ve Kültür", *Türkiye Yazıları*, Haziran 1977, 3, s. 3-5.
- TİMUROĞLU, Vecihi, "Eğitim-Öğretimin Demokratikleşmesinin Koşulları", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 58-62.
- Türkiye Yazıları, "Ulusal Demokratik Kültür Politikasının Temel Öğelerine Yaklaşım Seminerinin Sonuç Bildirisi", *Türkiye Yazıları*, Mart 1978, 12, s. 5-7.
- Türkiye Yazıları, "TDK Kurultayı ve Dergimizin Görüşü", *Türkiye Yazıları*, Temmuz 1978, 16, s. 5-8.
- UÇURLU, Nurer, "Geleneksel Kültür Çizgimizin Yozlaşması", *Türkiye Yazıları*, Nisan 1978, 13, s. 46-50.
- ÜNÜVAR, Kerem, "Türkiye'de Sol Düşünce ve Din", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, c. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 873-895.

